

Жукович І. С.

Термінологічна варіативність у типографічно–поліграфічній галузі при перекладі з англійської мови українською

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків

Постановка проблеми. Переклад термінів науково–технічних текстів у типографічно–поліграфічній галузі є складним завданням. Незалежно від рівня знань перекладача, ступені володіння мовою, він зустрінеться з неочікуваними проблемами в тексті оригіналу. Спираючись на це, переклад термінології типографічно–поліграфічної галузі потребує більш детального розгляду.

Аналіз останніх досліджень показує, що подібного роду дослідження вимагають розгляду термінології різних аспектів. Загальнотеоретичні проблеми термінології розглядали О.С. Ахманова, В.А. Татарінов, В.П. Даниленко, В.М. Лейчик, С.В. Гринєв, А.С. Герд, Б.Н. Головін, А.Я. Шайкевич, Ю.Н. Марчук, С.Д. Шелов та інші. Лінгвістичним описом конкретних терміносистем, який полягає у виявленні структурно-семантичних особливостей галузевої термінолексики та встановленні закономірностей її формування, займалися Емілія Огар (друкарською) та Марія Процик (видавничою).

Розглядаючи термінологію поліграфії англійськомовних країн можна стверджувати, що дане дослідження є досить **актуальним**, оскільки

при перекладі термінів перекладач зустрічається з проблемами в тексті оригіналу.

Метою цієї статті є дослідження термінологічної варіативності у типографічно–поліграфічній галузі та труднощів, які виникають при перекладі.

Предметом цієї статті є термінологічна варіативність у типографічно–поліграфічній галузі при перекладі з англійської мови українською.

Об’єктом дослідження даної статті є терміни у типографічно–поліграфічній галузі

Типографічно-поліграфічна галузь є однією з найважливіших галузей, оскільки має відношення до кожної сфери людської діяльності. Переклад термінології у цій галузі є одним з найскладніших завдань у перекладознавстві, завдяки появі нових термінів.

Незалежно від ступеня володіння перекладачем обома мовами, об’єму його фонових знань, він так чи інакше зустрінеться з неочікуваними проблемами в тексті оригіналу. Враховуючи це, процес перекладу потребує самостійного аналізу термінів і пошуку відповідного еквіваленту у мові якою перекладають.

Типографічно-поліграфічна галузь є однією з центральних понять у різних сферах діяльності людей. Ця галузь знаходиться на етапі технологічного розвитку. Переклад термінології є однією з найпоширеніших проблем перекладу. Багато науковців мають різні думки про значення термінів. В.П. Даниленко вважає, що термінами є спеціальні поняття, які виникають у відповідних областях науково-

практичної діяльності. В перекладацькій практиці під словом «термін» слід розуміти слова та словосполучення, які слугують для вираження специфічних об'єктів і поняття, що використовуються спеціалістами певної області науки чи техніки [2, с. 57].

За думкою В.І. Карабана, щоб отримати правильний переклад терміну важливо знати його словотвірну і морфологічну структуру та семантичні відмінності від загальнонародних слів. Він розділяє терміни за їх будовою на прості (rasp - рашпіль, concrete – бетон), похідні – суфіксальні (loader – навантажувальний пристрій, transmitter – передавач), префіксальні (interrelation – взаємовідношення, multi-axis – багатовісний) і суфіксально-префіксальні (re-allocation – перерозподіл, over-alloying – надмірне легування), складні (spreadsheet – електронна таблиця, flywheel – маховик) та терміни-словосполучення (forward shovel – екскаватор-пряма лопата, impact energy – енергія удару) [3, с. 315].

Проблема термінологічної варіантності/варіативності дискутується уже протягом кількох останніх десятиліть, починаючи з 70-х рр. минулого століття, як у вітчизняному, так і зарубіжному перекладознавстві. Протягом тривалого часу вважалося, що варіативність як здатність чи можливість передачі одного поняття кількома різними одиницями є нехарактерною для терміна, як і можливість терміна-слова передавати чи позначати різні поняття. Це впливало з характеристики терміна як одиниці, яка відзначається чітко окресленою нерозривною закріпленістю форми за певним поняттям.

Варіативність є фундаментальною, всеохоплюючою властивістю усього оточуючого світу і мови зокрема, як "специфічна реалізація загальної теорії варіантності, що проявляється як у мові в цілому, так і в її окремих різновидах і складових елементах" [4, с. 27]. Вона безпосередньо пов'язується з центральним для мови поняттям зміни, змінності і детально опрацьована в працях, передусім діахронічного спрямування, стосовно фонетичних, морфологічних чи лексико-семантичних явищ.

У процесі перекладу відбувається теж перетворення мовного повідомлення (тексту), змістова суть якого залишається без зміни. Тому можна говорити про інваріанти перекладу.

Це відбувається в межах однієї мови, так як зміст завжди можна висловити по-різному. Отже, інваріант - це відома абстракція об'єктивно існуючої закономірності людського мислення, яка виражається в тому що між змістом думки та її словесним виразом немає взаємооднозначної відповідності.

В нашому дослідженні ми розглянули детальніше особливості термінів на аналізі посібників *Typography essentials: 100 design principles for working with type* [5, с. 209], а також Spiekermann E. *Seven Rules for Better Typography* [6, с. 96].

Проаналізувавши посібник, ми дослідили такі словникові відповідники:

Even a simple swash or ligature can add an extra level of meaning or make the design more specific to the message. - Навіть простий розчерк або сполучення літер може мати додатковий рівень сенсу або зробити дизайн більш конкретним для повідомлення.

Термін *ligature* перекладається за допомогою калькування – сполучення літер, а термін *swash* – методом пошуку словникового відповідника – розчерк.

A font also contains a kerning table, which lists specific letter pairs and how the typesetting program should adjust the spacing between them.

- Шрифт також містить кернинг таблицю, в якій перераховані пари букв і способи у які програма повинна регулювати відстань між ними.

Термін *kerning* перекладений шляхом транслітерації – *кернинг*. Хоча цей термін має словниковий відповідник оптичне вирівнювання літер, але у поданому контексті, для досягнення адекватного перекладу, метод транслітерації є доречним.

За лексичною та граматичною трансформацією, науковці описують граматичні трансформації виділяють п'ять основних типів: перmutація, субституція, додавання, вилучення і комплексна трансформація. Розглянемо практичне застосування граматичних трансформацій більш детально на прикладах.

Термін-словосполучення *job font*, що має переклад *шрифт для акцидентних робіт*, відносимо до граматичної трансформації субституції, оскільки в англійській мові цей термін стоїть в однині, а при перекладі у множині.

Поліграфічний термін *quadruple press* перекладається описовим методом, а отже відносимо його до граматичної трансформації додавання.

Термін-словосполучення *silk paper* має значення *шовковий папір*, але фахівці поліграфічної справи частіше застосовують термін *шовковка*, тому відносимо цей термін до трансформації вилучення.

Термін-словосполучення *cap height* відноситься до граматичної трансформації пермутації і має переклад *висота великих літер*.

Термін *cardboard cutter machine* відноситься до трансформації вилучення. У загальній лексиці цей термін має значення кортонорізальна машина, але фахівці поліграфічної галузі позначають це поняття як *папшер*.

Задля того, щоб досягти емоційно-експресивного забарвлення, використовуються стилістичні засоби, які допомагають цікаво і емоційно подати матеріал, щоб полегшити сприйняття складного тексту читачем. Протягом нашого дослідження, нам вдалося виявити такі терміни, які не позбавлені стилістичного забарвлення. В нашому дослідженні, ми встановили такі ознаки, як метонімія, метафора і епітет. Розглянемо використання цих засобів на прикладах.

Another option is to first use a soft roller for highly viscous ink, followed by a hard roller of low–viscosity ink so that it adheres only on the top level. – Інший спосіб полягає в тому, щоб спочатку використовувати м'який валик для пастообразної фарби, а потім твердий валик з малов'язкої фарби, щоб він прилиплявся лише до верхнього рівня.

Поліграфічний термін *highly viscous ink*, у вищенаведеному прикладі, ми переклали як *пастообразна фарба*. Цей термін є прикладом вживання метонімії типу матеріал – виріб з цього матеріалу, оскільки пастообразна фарба може бути складовим елементом офсетного друку та самостійним виробом.

Reading of the press of news, you might conclude that reading materials including books, book chapters, journal articles, websites, and

media have an increasing influence on the masses through the psychological aspect. – Сводка новин каже, що друковані матеріали, включаючи книги, розділи книг, журнальні статті, веб-сайти та засоби масової інформації, все більше впливають на маси через психологічний аспект.

Reading of the press є поліграфічним терміном, що має значення *сводка* і належить до метонімії типу процес–предмет, адже лексична одиниця *reading* позначає процес читання, словосполучення *reading of the press* має значення предмету *сводка*.

Термінологічна варіативність є невід’ємним аспектом вивчення термінології, адже вона полягає у видозмінах мови на рівні вживання мовних одиниць, передачі одного поняття кількома різними одиницями. Впродовж дослідження вдалося виявити, що найпоширенішими видами термінологічної варіативності є варіанти, що мають однакові опорні слова, варіювання спільнокореневих термінів та варіанти з максимальною подібністю, але неоднаковою кількістю компонентів внаслідок опущення одного з них.

Література:

1. Погиба Л. Г. Українська мова фахового спрямування / Л. Г. Погиба, Т. О.Грибіниченко, Л. М.Голіченко – К. : Кондор, 2011. – 352 с.
2. Даниленко В.П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания. М., 1977. –57 с.
3. Карабан В.І. Переклад англomовної наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та

жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 315 с.

4. Єрмоленко С. Я. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор. – К. : Либідь, 2001. – 222 с. стр 27.

5. Spiekermann E. Seven Rules for Better Typography / Erik Spiekermann. – United States of America, 2010. – 96 с.

6. Saltz I. Typography essentials: 100 design principles for working with type / Ina Saltz. – United States of America: RockportPublishers, 2009. – 209 с.

Карпенко О. В.

***Nursery rhymes* в українських та російських перекладах**

Харківський гуманітарний університет

«Народна українська академія», Харків

Терміном *nursery rhymes* англійці називають все різноманіття віршів, пісень, колискових та лічилок для дітей. Дослівно цей термін перекладається так: «дитячі рими» (тобто римовані тексти для дітей). Однак це не означає, що будь-який дитячий вірш або будь-яка дитяча пісенька заслуговує почесної назви *nursery rhyme*. Строго кажучи, щоб так називатися, дитячий віршик повинен бути «стародавнім», «традиційним» і «загально відомим» [1].